

BOSNA'DAKİ GAZİ HÜSREV BEY KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ TIP ESERLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME¹

EVALUATION OF THE OTTOMAN TURKISH MEDICINE IN THE GAZI HUSREV BEY LIBRARY IN BOSNIA

Nerma ZAIMOVIÇ

Dr. Öğretim Üyesi, İstinye Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Assist. Prof. Dr., İstinye University, Faculty of Literature, Department of Turkish Language and Literature

nerma.zaimovic@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3592-4994>

Atıf / Citation

Zaimoviç, Nerma (2020), "Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme", *Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi – Journal of Turkish Culture and Civilization Researches*. 1 (1), (Ocak – January), 146-162.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü–Article Type: Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi-Received Date : 08.01.2020
Kabul Tarihi-Accepted Date : 10.02.2020
Yayın Tarihi-Date Published : 21.02.2020

İntihal / Plagiarism

This artical was checked by turnitin programında bu makale taranmıştır.

Türk Kültürü ve Medeniyeti Araştırmaları Dergisi – Journal of Turkish Culture and Civilization Researches
TÜRKÜM Dergisi-1 Şubat 2020

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/turkolojiarastirmalari>

¹ Bu çalışma, 26-28 Eylül 2019 tarihleri arasında Van'da düzenlenen Uluslararası Türkoloji Araştırmaları Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

BOSNA'DAKİ GAZİ HÜSREV BEY KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN OSMANLI TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ TIP ESERLERİ ÜZERİNE DEĞERLENDİRME

EVALUATION OF THE OTTOMAN TURKISH MEDICINE IN THE GAZI HUSREV BEY LIBRARY IN BOSNIA

Nerma ZAIMOVIĆ

Öz

Bosna Hersek'in başkenti Saraybosna'da bulunan ve Sancak Beyi Gazi Hüsrev Bey tarafından 1537 yılında yaptırılan, Balkanlar'daki en eski kütüphane olarak bilinen Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde 50000'i aşkın eser bulunmaktadır. Burada Arapça, Türkçe, Farsça ve Boşnakça eserlerin yanında diğer dillerde yazılan eserler de yer almaktadır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesindeki kitapların bir kısmı özellikle (1992-1995) Bosna Savaşının yıkıcı etkileri olmak üzere çeşitli dönemlerde ciddi zarar görmüştür. Buna görmüş olmasına rağmen kütüphane bünyesinde İslami ilimler, edebiyat, dil, felsefe, tarih, tıp, mantık, matematik, astronomi gibi içeriklere sahip çok sayıda eser vardır.

Bu çalışmanın amacı değerli bir hazine olarak Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan Osmanlı Türkçesi ile yazılmış tıp metinlerini tanıtmak ve bu eserlerin muhtevasını ortaya koymaktır. Bu amaçla kütüphanede bulunan yaklaşık 50 adet tıp eserine ulaşılmıştır. Bu eserlerin bazı nüshaları Süleymaniye başta olmak üzere dünyanın önde gelen kütüphanelerinde bulunmakta bazıları ise tek nüsha olarak Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde yer almaktadır. Bu makalede, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan ve Osmanlı Türkçesi ile yazılmış tıp eserlerin dökümü yapılacak, eserlerin künye ve muhtevaları ortaya koyulacaktır. Bu suretle bu metinler farklı disiplinlerden araştırmacıların dikkatine sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, Tıp metinleri, Osmanlı Türkçesi

Abstract

Located in Sarajevo, the capital of Bosnia and Herzegovina, Gazi Husrev Bey library, known as the oldest library in the Balkans, was built in 1537 by Gazi Husrev Bey. In addition to Arabic, Turkish, Persian and Bosnian works, there are also works written in other languages. Although some of the books in Gazi Husrev Bey Library have been threatened for years, it has been damaged in various periods, especially during the devastating effects of the Bosnian War (1992-1995). Nevertheless, there are many works in the library that contain content such as Islamic sciences, literature, language, philosophy, history, medicine, logic, mathematics and astronomy.

The aim of this study is to introduce medical texts written in Ottoman Turkish in Gazi Husrev Bey Library as a valuable treasure and to reveal the contents of these works. For this purpose, approximately 50 medical works in the library were accessed. Some copies of these works are in the leading libraries of the world, especially in Istanbul, and some of them are in the Gazi Husrev Bey Library as a single copy. In this paper, medical works written in Ottoman Turkish in Gazi Husrev Bey Library will be analyzed and their contents and influence revealed. In this way, these texts will be brought to the attention of researchers from different disciplines.

Key Words: Bosnia and Herzegovina, Gazi Husrev Bey Library, Medical texts, Ottoman Turkish

Giriş

1463 yılında Bosna Krallığının yıkılmasıyla ve sadece 20 yıl sonra, tam olarak 1483 yılında Hersek'in düşüşüyle, Bosna Hersek'e Osmanlıların gelmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. Osmanlı yönetimi Bosna-Hersek'te 1878 yılında Avusturya-Macaristan'ın gelmesine kadar sürmüştür. Bosna Hersek'te Osmanlı yönetimi ile yeni bir kültür, din (İslam) ve farklı gelenekler kabul edilmiştir bu topraklarda.

Asaletin gücü, Bosna'yı XVIII. yüzyılda devletin içinde bir devlet yaptığı gibi, başkent Saraybosna'yı da olağanüstü gelişmiş ticaretiyle bir tür sicil devlet konumuna yükseltmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunun birkaç yüzyıl boyunca hüküm sürdüğü Bosna-Hersek gibi bir ülkede, birçok Türk vali görev yapmıştır. Bu Beylerin bazıları hem siyasi hem sosyal hem de kültürel olarak büyük reformlara mühür basmışlardır. Sağlık alanında en önemli reformları yapanlarından biri, ilk sağlık kurumlarının kurulmasına izin veren Gazi Hüsrev Bey olmuştur. Tabii önceleri yani sağlık müesseseleri kurulmadan önce, sivil nüfus çoğunlukla evde bir hekim tarafından tedavi edilirdi. İlk hekimler, bazı Avrupa üniversitelerinde, özellikle İtalya, Avusturya ve Macaristan'da eğitim alan Fransiskanlar ve Yahudilerdi. Ancak, ilk eğitilmiş Müslüman hekimler İstanbul'da Darü'l-fünun'da icazetnamelerini aldıktan sonra görev yapmışlardır (Mašić ve Kujundžić, 1952:51,52).

Sadece tıp okumak için değil tarih, edebiyat, din, mimarlık ve diğer bilimlerde eğitim almak isteyenler de İstanbul'u tercih etmişlerdir (Mašić ve Kujundžić, 1952:53). Eğitimlerinden sonra kitaplarını arkadaşları veya kütüphanelere bağışlamak için yanlarında götürmüşlerdir.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da ikamet eden devlet memurları, tüccarlar ve hacılar (Mašić ve Kujundžić, 1952:53) tarafından da Bosna'ya kitaplar getirilmiştir.

Getirilen kitaplar sıklıkla, özellikle XVIII. yüzyılın sonuna kadar kütüphanelerde bulunan istinsah edilen kitaplardır.

Osmanlılar döneminde Bosna-Hersek'te sağlık hizmeti ve sağlık olanakları hakkında arşiv materyali oldukça azdır. Savaş, kültürel geri kalmışlıklar ve ihmaller, böyle bir şehrin kaderini önemli ölçüde olumsuz biçimde etkilemiştir. Özellikle 1992-1995 Bosna-Hersek'e savaş açan Sırp ordusunun son saldırılarında pek çok bilimsel materyali yaktığı da bilinmektedir.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIĆ

Kütüphanelere gelince Bosna Hersek'te en iyi korunmuş en eski İslam kütüphanelerinden biri kesinlikle Saraybosna'da bulunan Gazi Hüsrev² Bey Kütüphanesi'dir.

Arap, Türk ve Fars edebiyatının yanında bu dillere ait tıp, teoloji, tarih, matematik, filoloji gibi diğer ilimlerin kitapları sayesinde kütüphane zengin bir içeriğe sahip olmuştur. Çok çeşitli bilimsel materyalleri kapsayan eserler arasında hem Arapça hem Türkçe hem Farsça olmak üzere birçok tıp literatürü de bulunmaktadır. Bu literatür, geçtiğimiz yüzyıllarda İslam dünyasındaki çeşitli ilim merkezlerinden derlenmiştir.

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi ile Yazılmış Tıp Eserlerinin Durumu

Bosna Sancak Beyi Gazi Hüsrev Bey tarafından 1537 yılında Bosna'nın başkenti Saraybosna'da kurulan Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi Bosna'nın ilk ve en büyük kütüphanesidir.

Gazi Hüsrev Bey, Vakıfnamedeki vakfiyesinde medresesi hakkında şunu belirtir: *“Medrese inşa etmenin maliyetinin ötesine geçen, söz konusu medreselerde okurlar tarafından kullanılan ve yazarlar tarafından yazılan iyi kitapları satın almasına izin veriyorum”* (Dobrača, 1992:19).

Buna göre, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi, onun yaptırdığı medresesi gibi, 1537 tarihli ve kuruluş tarihi 26 Recep 943, yani 8 Ocak 1537 (Mujezinović, 1988:227)olarak kabul edilmiştir.

Kütüphane Varlığının başlangıcında, çok fazla eser yoktu, özellikle XVII. yüzyılda çıkan yangından sonra, daha kesin olarak 1697'de Eugene Savoyski (Prens Öjeni) tarafından, kütüphanenin çoğunun tahrip edildiği bilinmektedir (Okić,1964:144,145).

Bu olaydan sonra, Bosna'yı ve Saraybosna kentini etkileyen bazı sıkıntılar nedeniyle kütüphane birkaç kez yeniden inşa edilip yerini değiştirmiştir. Redlmayer'e göre 1992-1995 yılları arasında Bosna'da gerçekleşen savaş, burada yaşayan toplumları derinden etkilemiştir. Savaşın en önemli sebepleri arasında olan Boşnak toplumunun tarihî hafızasını silebilmek için kütüphaneler birinci hedef hâline getirilmiştir (Redlmayer ,1995:33,341).

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Arapça, Farsça, Türkçe, Boşnakça ve diğer Avrupa dilleriyle yazılmış esere rastlanılmaktadır. Bunların 10561 tanesi yazma eserlerdir.% 60'ı Arapça, % 30'u Türkçe; geri kalan % 10'luk kısmı da

²Osmanlı İmparatorluğu Padişahı I. Süleyman devrinde Bosna'da uzun süre görev yapan sancak beyi. Babası Boşnak annesi Türk olup, annesi tarafından Sultan II. Bayezid'in torunudur. Yunanistan'ın Serez kentinde doğdu. 15 Eylül 1521'de Bosna valisi olarak atanmıştır.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Farsça ve Arap harfleriyle yazılmış Boşnakçadan oluşmaktadır. Çoğu eser büyük İslam merkezlerinden Mekke, Medine, Bağdat, Şam, Kahire, İstanbul gibi şehirlerde getirilmiş ve özel medrese, kütüphane gibi yerlerde çoğaltılmıştır. (Akın, 2005:323-340).

Kütüphane, bu kitapların kataloğunu ilk kez 1963 yılında yayınlamıştır, 1980'de ikinci kitap yayınlanmış ve 1991'de üçüncü kitabının yayınlanmasına başlanmıştır.

1998'den bu yana, dördüncü kitap yayınlandığında 10.190 el yazması kataloglanmış ve bugüne kadar toplam on sekiz katalog kitabı basılmıştır.³ (www.yazmalar.gov.tr.)

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi şu anda Arapça, Türkçe, Farsça, Boşnakça ve diğer bazı Avrupa dillerinde yaklaşık yüz bin kütüphane ünitesine (el yazmaları, basılı kitaplar, dergiler ve çeşitli belgeler) sahiptir. Bunlardan, 10.500'den fazla kütüphane ünitesi, İslami bilimler, Şarkiyat dilleri, ince edebiyat, felsefe, mantık, tarih, tıp, veterinerlik, matematik, astronomi ve diğer bilimlerdeki 20.000 büyük ve küçük eserin el yazması kodlarından oluşmaktadır.

Bu çalışmada Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan Osmanlı Türkçesiyle yazılan tıp eserlerinin bazıları şu şekilde sıralanabilir:⁴

Gāyetü'l - Beyân fi Tedbiri Bedeni'l - İnsân

Salih b. Nasrillâh ibn Sellûm el-Halebî, ö. 1081/1670

R-3350 ve R-329,1 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

4a sayfasında bu eser Sultan İbrahim'in oğlu Sultan IV. Mehmed'e (1648-1687) yazıldığı bilinmektedir. Giriş bölümünde yazarın bu eseri önceki tıp çalışmaları ve tıp deneyimlerine dayanarak yazdığını görmekteyiz. Aynı zamanda önceden bilinmeyen bazı yeni hastalıkları da tedavi ettiğini ve bu tür hastalıklar için ilaç getirdiğini belirtmektedir. Eserin son sayfalarında ot ve ilaç ile ilgili Arapça, Yunanca ve Farsça sözlük bulunmaktadır. O dönemde bazı hastalıklar için halkın kullandığı tarifler bu eserin son sayfalarında ek olarak yer almaktadır.

1277/1860 yılında müstensihi belli olmayan gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan aynı eserin bir başka nüshasında ilk sayfalar eksiktir.

³www.yazmalar.gov.tr. (Erişim Tarihi: 23.09.2019)

⁴ Bu konuda araştırma yapılırken Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinin Kataloglarından faydalanıldı. Bu eserler on iki numaralı katalogda yer almaktadır. Kütüphanenin katalogunun yanında Kasim Dobrača'nın *Orijentalni medicinski rukopisi u Gazi Husrev- begovoj biblioteci u Sarajevu* adlı değerli eserinden de faydalanıldı.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

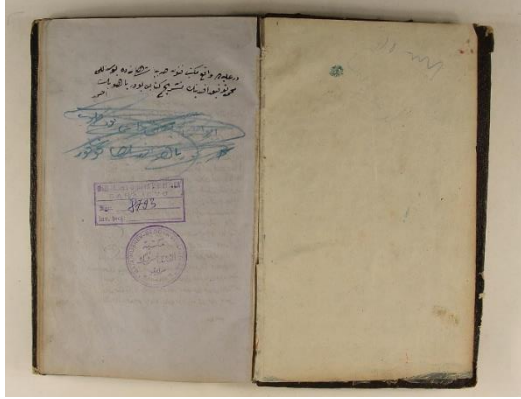
Müntehâb min Kitâb-ı Teşrîh⁵

Mehmed Tevfik Efendi Bosnevi

R-8793 numara ile kayıt altına alınmıştır.

XIX. yüzyılın sonunda, rika stilinde, Bosnalı Mehmet Tevfik Efendi tarafından yazılmış bir tıp eseridir. Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi'nde bulunan yazma 45 yapraktan ibaret bir kitaptır.

Bosna Hersek'te Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan 45 varaktan oluşan ve insan anatomisini teşkil eden Osmanlı Türkçesi ile yazılan eserde ağırlıklı olarak insan kemikleri ele alınmıştır. Bu kemiklerin isimleri Arapça ve

Türkçe, bazı yerlerde de Latince olarak verilmiştir. Ayrıca, insan kemiklerinin yanında bazı yerlerde hayvan (domuz, kedi, köpek gibi) kemiklerinin isimleri verilmekte ve böylece eserin taşıdığı önem artmaktadır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde yer alan katalog bilgilerine ve eserin kapak sayfasındaki yazıya göre bu tıp eserinin yazarının Bosnalı Mehmet Tevfik Efendi olduğu

anlaşılmaktadır. Fakat Bosnalı Mehmet Tevfik Efendi'nin hayatına, mektuplarına baktığımızda Müntehâb min Kitâb-ı Teşrîh adlı müstakil bir tıp eserini yazmış olması mümkün olmamaktadır. Büyük ihtimalle o dönemde bulunan çeşitli tıp kitaplarından bazı bölümleri alarak Müntehâb min Kitâb-ı Teşrîh adlı kitabı ortaya çıkardığı söylenebilir.

Muhtasar (min Tervîh el-Ervâh) Fi't - Tıbb

Ahmad b. Ibrahim b. Ahmadi el-Germiyânî, ö. 815/1412

R-1266 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Nesih hat ile yazılmıştır. 80 varaktan oluşur.

Türkçe yazılan bu tıp eserin ilk sayfasında yer alan bir nota göre eserin Mahmud-Tebrizi tarafından yazıldığı bilinmektedir. Osmanlı Müellifleri adlı kitapta bu yazarın ismi Tervîh el-Ervâh

⁵Bk. Nerma Zaimovic, *Bosnalı Mehmet Tevfik Efendi, Müntehâb min Kitâb-ı Teşrîh*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

adlı eserin yazarı olarak geçmektedir. İstinsah yeri ve zamanı hakkında da herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.

Bölüm başlıkları ve vurgulanan kelimeler kırmızı renkle yazılmıştır. Eserin başlangıcında eserin içeriği verilmiştir. Eserin sonunda ise başka eserlerden parçalar ve bazı hastalıkların tedavisi hakkında notlar yer almakta ayrıca eserin sonunda ise birkaç sayfada çeşitli fıkhi çözümler görülmüştür. Fıkıh ile ilgili bu bölümün yazarı ilk kapağın iç sayfasındaki nota göre İsa b. Muhammed'dir.

Et-Teshil fi't - Tıbb

Hacı Paşa Celâlüddin Hızır ö. 816/1413

1289/1872 yılında bağışlanmıştır. 112 varaktır.

R-1071 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Türkçe yazılan tıp eser üç bölüme ayrılmıştır. Birinci bölüm teorik ve

uygulamalı tıp, ikinci bölümde gıda, içecek ve ilaçlar konusu ele alınmış, üçüncü bölüm ise hastalığın belirtileri ve tanısı üzerinedir. Kaynaklarda aynı yazarın pek çok tıbbi eser yazdığı kaydedilmektedir. Bazı kaynaklara göre bu eser, Arapça yazılmış başka bir eserin çevirisini temsil etmektedir.

Bununla birlikte, bazı kaynaklar bu çalışmaya Müntehab-ı Şifa'ya da başka bir tıp eserinden bir bölümü olarak atıfta bulunmaktadır.

Kemaliyyefi't - Tıbb

Kemal-nâme

Mahmud b. Muhammad Dilşad Şükrullah Şirvânî, ö. 912/1506-07

R-1585,2 numara ile kayıt altına alınmıştır.

55 varaktan oluşur.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Türkçe yazılmış kısa bir tıp eserdir, kafa hastalıkları, gözler, ağız, dişler, çocuk hastalıkları, idrar kaçırma, cinsel ilişki, çarpma hastalıkları, çeşitli içecek ve mekanizmalar yapma ayrıca tıbbi tedavi ile ilgili tavsiyelerde bulunmaktadır. Bursa'daki türbenin koruyucusu Şeyh Kemalüddin'e yazılmıştır. Bu eser on bir bölümden oluşmakta, müstensih, istinsah zamanı ve yeri ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

El-Manzûma Fi't - Tıbb

R-1585,4 numara ile kayıt altına alınmıştır.

82 varaktan oluşur.

Bilinmeyen bir yazar tarafından Türkçe tıbbi ilahisi, hijyen ve bakım alanında bir eserdir.

Kenar boşluklarında, temel metne ilişkin diğer ayetler ve notlar bulunmaktadır. 83a - 131b, çeşitli çalışmalardan bölümler ve parçalar içermektedir. Çoğunlukla çeşitli hastalıklar için ilaçların hazırlanmasından bahsedilmektedir.

Müstensih, istinsah zamanı ve yeri ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar

Kütüphanede 3071 numara ile kayıtlıdır.

175 varak olarak yazılmıştır.

Tıbbi çalışmaların Türkçeye çevrilmesi, hekim ve yaşadığı dönemde en ünlü botanikçi olarak bilinen İbn Baytar (ö. 646/1248) tarafından yapılmıştır. Bu kapsamlı eserde yazar en yaygın ve pratik, çoğunlukla bitkisel ilaçları alıp alfabetik olarak sıralayarak derleme yapmıştır. Yazının sonundaki nota göre eserde toplam 920 ilaç yer almaktadır. Bu

çalışmada şifa için pratik kullanımlar tasarlanmıştır. Bazı hastalıklar Eski Türk diline bu çeviri ile muhtemelen Timurtaş el-Aydini'nin valisi için İshak b. Umur Murad tarafından derlenmiştir.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIĆ

Manafi en-Nas

Derviş Muhammad b. Muhammad el-Kaysûnî, ö. 975/1567

R-8566; R-2590; R-8597; R-6729; R-3087; R-4661; R-5703 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Türkçe tıp eser hem manzum hem mensur olarak el- Kaysûnî tarafından 974/1566 Sultan II. Selim'e ithaf edilmiştir. (974/ 1566- 982 / 1574).

Daha önce, el-Kaysûnî Mısır'da tıp bilimlerini tamamlayıp, İstanbul'a taşınmıştır. Eklem hastalığından acı çeken Sultan Süleyman'ı başarılı bir şekilde tedavi ettiğinden Sultan kendi devrinde onu hekimbaşı olarak görevlendirmiştir. Bazı kaynaklarda Derviş Nidayî bazıları ise Nidayî olarak adlandırılmıştır.

Kaynaklara göre bu çalışman başka bir yazara, tanınmış bir doktora ait olduğu düşünülmektedir. Ancak, Salih'e göre ilk bölümde insan vücudunun anatomisi, diğer bölümlerde ise çeşitli hastalıklar ve onların tedavisi ilgili bilgiler verilmektedir. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Manafi en-Nas adlı eserin on nüshası vardır. Bir nüshanın 187 sayfasında Mustafa b. 1061/1651 müstensih'in ismi olarak yer almaktadır. Bu nüshada toplam 86 sayfada, eserin içeriği ve bazı ilaçların isimleri ayrı bir ek olarak verilmiştir. Nüshanın sonunda 188 – 243 sayfalar arasında çeşitli notlar ve bazı ilaçlar yazılmıştır.

İkinci nüsha Otman Derviş tarafından yazılmıştır. Ramazan ayında 1142/1729 yılında yazılan nüsha bir başka müstensih Mustafa'nın yazdığı nüshadan biraz farklıdır. Fakat bu eserde de bazı hastalıkların tedavileri için çeşitli ilaç ve merhemlerin tarifleri verilmiştir.

Manafi en-Nas adlı eserin birçok nüshasının müstensih'i, istinsah zamanı ve yeri bilinmemektedir. Hatta birçok nüshanın sayfalarının eksik olduğu fark edilmektedir. Bazı nüshaların son sayfalarında şifalı bitkiler, Türkçe-Boşnakça bitki sözlüğü, eserin kim tarafından bağışlandığı gibi bilgiler verilmiştir. Böylece bir nüshanın 182b sayfasında bulunan nota göre müstensih'in ismi Muhammed b. Muhammed Tüfanki-zâde (1164/1750-51) olduğu yazılmaktadır. Bu nüshanın son sayfalarında Türkçe-Boşnakça bitki sözlüğü ve 183a-188b sayfaların arasında bitki ve onun faydaları ansiklopedinin ilk sayfalarından alınmıştır.

Tıbb-ı Nebevi Tercümesi

Ebu el-Kasım el-Hüseyn b. Muhammed b. Habib en-Nişaburlu, ölüm tarihi 406/ 1015.

R-8197 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZALMOVIÇ

190 varaktan meydana gelmektedir.

Tıbb-ı Nebevi Tercemesi adlı eser, çeşitli tıbbi tedavi üzerine Peygamberin tıbbı olarak Türkçeye çevrilmiş hadislere dayanan fiziksel ve zihinsel hastalıklardan bahsetmektedir. Koleksiyonu Arapça Muhammed b. Habib en-Nişaburlu tarafından hazırlandığı görülmektedir. Türkçeye kim tarafından çevrildiği bilinmemektedir. Kaydedilen metnin sonunu belirlemek zordur, çünkü bu yazının yanında ilgisiz beş tane folyo daha yer almaktadır. Müstensih, istinsah zamanı ve yeri bilinmiyor.

Terceme-i Bâh-Nâme-i Pâdişâhî

Muhammad b. Muhammad b. et-Tûsî

(597/1201 -672/1274)

Kütüphanede 2747 numara ile kayıtlıdır.

36 varak olarak yazılmıştır.

On sekiz bölümden oluşan yazı Türkçe tıp alanında bir tartışma olarak bilinen Terceme-i Bâh-Nâme-i Pâdişâhî adlı bir yazıdır. Kaynaklarda bu yazının yazarı Muhammad b. et-Tûsî olarak geçmektedir. Diğer kaynaklara göre bu yazı, Muhammad b. et-Tûsî ölümünden sonra Sultan için alimlerinden biri tarafından bestelenmiştir. Fakat, başka kaynaklara göre yazın başka sultanlara yazıldığı da rivayet edilmektedir. Parçanın metni çoğunlukla zor okunulmakta hatta bazı yerler hiç okunulmamaktadır. Bu eserde Arapça yazılı bazı tıbbi araçlar yer almaktadır. Diğer sayfalarda çeşitli notlar yer almaktadır. Yazının ilk iç kapağının üzerinde Otman b. Mustafa Lubinalı yazının sahibi olduğuna dair bir not içermektedir.

Yâdigâr-ı İbn Şerif

İbn Şerif XV yüzyılda yaşamıştır.

R-3430; R-7226; R-2441; R-4360; R-1900 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Çok tanınmış olan Türkçe tıp el kitabının yazarı hakkında çok bilgi bulunmamaktadır. Yazdığı eserde Gelibolu ve İstanbul ile ilgili bilgiler verilmektedir. Buna göre İstanbul'un fethinden sonra, tahminen XV yüzyılda, yaşadığı düşünülmektedir.

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan bir yazıya göre, verilen (961 /1554) yıla bakıldığında el yazmanın eski bir yazma olduğu kabul edilebilir. Eserin ilk sayfalarında eserin ana amacının halkın sağlığını korumak olduğu

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

ve daha geniş kitlelerin istifadesi için tasarlandığı anlaşılmaktadır. 140 varaktan oluşmaktadır.

Yazma eserin Arapçadan Türkçeye daha kısaltılmış olarak tercüme edilmiş olması bu eserin Türkçenin kısaltılmış bir türemesini temsil ettiğini göstermektedir. Bosna Hersek'in çok tanınmış araştırmacısı Kasım Dobraça'ya göre bu eser İbn Baytar Ebu Muhammed 'Abdullah tarafından yazılmış ve eserin kısaltılmış bir versiyonu olduğunu düşünmektedir. İki eserin konularına bakıldığında birbirine çok benzediği görülebilir.

İlk bölümde genel olarak hijyen ve hastalıktan söz edilmekte, ikinci bölümde insan vücudundaki bireysel organların hastalıkları ve tedavilerine yer verilmektedir. Üçüncü bölüm ateş, kızamık, çiçek hastalığı ve tedavisi ile ilgilidir. Dördüncü bölüm tümörler hakkında, ülser ve yaralar (yaralanmalar) ve tedavisi hakkındadır. Beşinci bölümde kırık, ezilme ve zehirlenmelerden bahsedilmektedir.

Türk dilinde tariflerin yapıldığı diğer eserler; çeşitli hastalıkların tedavisi için ilaçlar ve mekanizmaları kapsamaktadır. Benzer ayetler ve notlar yazarın diğer yazılarında da bulunmaktadır. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu eserin toplam dört nüshası yer almaktadır. İlk nüshası İbrahim Hıfzı tarafından 1098/1687 yılında istinsah edilen eserin asıl sahibi Hıfzı Mustafa'dır.

Bu nüshanın başlangıcında tıp alanında çeşitli notlar ve ilaç tedavisi ile ilgili bilgilere rastlanılmaktadır. Yazının sonunda ise merhem yapmak için bazı tarifler ve hemoroit ile ilgili bir tartışma yer almaktadır.

Üçüncü nüshasının ilk beş bölümü eksiktir. 982/1574 yılında Halil b. Hızır İlyas tarafından yazılmıştır. Bölüm başlıkları ve kırmızı renkle vurgulanan kelimeler eserde dikkat çekmektedir. Yazının başında "mutlu ve mutsuz" şeklinde mart, nisan ve mayıs aylarının günleri için bir liste verilmiştir.

Dördüncü nüshada yazının sonu eksiktir. Müstensih, istinsah yeri ve zamanı bilinmemektedir. Bu yazının sahibi Bektaşoğlu Berberi Molla İbrahim olarak geçmektedir.

Cerrâh-nâme

Ebu Tahir İbrahim b. Muhammad el-Gaznavi,
Kütüphanede R-1541 numara ile kayıtlıdır.

Cerrâh-nâme, Farsça-Pehlevi tıp alanında olan eserlerin Türkçeye tercümesi ve tedavi sırasında yara ve yaralanmaların tedavisi ve cerrahi müdahaleler hakkında bir eserdir. Abbas Khalifa'ya (Hulasa) denilen Ma'mûna (198 -

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZALMOVIÇ

218/813 - 833) adlı temel eser Ebu Tahir İbrahim b. Muhammed el-Gaznavi tarafından yazılmıştır. Türkçeye çeviri cerrah Mesut tarafından yapılmıştır. İlk kapağın iç kısmında bu yazma eserin Pazar Paşa Mustafa'ya ait olduğu 1195/1781 senesi bilgisi bulunmaktadır.

Hastalıkların nedenleri, belirtileri ve tedavi yöntemleri, çeşitli yara ve yaralanmaların tedavisi gibi konular eserde yer almaktadır. Başarılı bir tedavi için ön şart olan doğru tanının konulması özellikle vurgulanmıştır. Giriş bölümünde muhtevası olarak verilen sayfada kitabın otuz bölümden oluştuğu anlaşılmaktadır. Eserin müstensihisi, istinsah zamanı ve yeri hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Yazma 123 varak hacmindedir. 124a - 134b Türkçe yazılmış bölümde liken, cüzzam ve cüzzam tedavisinden bahsedilmektedir. 135a - 137a bölümünde konu ile ilgili bazı hastalıkları tedavi etmek için kullanılması gereken merhemlere yer verilmiştir.

Kitâb-ı Baytarnâme

131 varaktan oluşur. R-8354,2 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Bu eserin Belh kuşatması esnasında Büyük İskender ile görev yaparken Aristoteles tarafından yazıldığı iddia edilmektedir. İddiaya göre Büyük İskender'in atları hastalanır, Aristoteles atları nasıl iyileştirir düşüncesinden yola çıkarak Farsça on bölümden oluşan bu eseri kaleme alır. Eseri Farsçadan Türkçeye Muhammed Aksarâyî çevirmiştir. Eserde at hastalıklarından bahsedilmekle beraber başka konularda ele alınmıştır. Bu eserin bir nüshası mevcut, fakat müstensihinin ismi belli değildir. Nüshanın 109a sayfasında bulunan nota göre 'yazarı bilinmeyen tarafından 1049/1639 yılında yazılmıştır' ibaresi yer almaktadır.

Unmudag Fi't-tıbb

Es-Seyyid Muhammad Amir Çelebi, ö. 1048/1638

Kütüphanede R-1571 ve R-8743 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Türkçe yazılmış bu tıp metni hem teorik hem de pratik kısımlardan oluşmaktadır. Bir giriş, altı bölüm ve son bölümden oluşmaktadır. Eserde çoğunlukla ilaçlardan bahsedilir. Eser 1034 / 1624-25 tarihinde yazar Çelebi tarafından yerli bir Boşnak olan Recep Paşa'ya ithaf edilmiştir. Aynı eser, 316a sayfasında yazıldığına göre Mustafa Abdullah Hacı - zâde tarafından 1101 / 1689 yılında istinsah edilmiştir. Yazının başında ve sonundaki damgaya göre eseri Salih İzzet Hromo-zâde satın almış, daha sonra kütüphaneye bırakmıştır.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Aynı kütüphanede bu eserin bir nüshası daha bulunmaktadır. Bu nüsha 1254/1838 yılında Utma Rifkı tarafından istinsah edilmiştir.

Tuhfetü'l - Erîbi'n - Nâfiali' Rûhânîve't - Tabîb

Hüseyin-Efendi b. Hezârfen, ö. 1089/1678

R-986 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Bu eserin yazarı, Yunan, Arap, İran ve Bizanslı doktorlardan ilaç ve çeşitli hastalıkların tedavisi için uygun metotların kullanımlarını görüp incelemiş kendisi de aynısını uygulamıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Her bir bölüm kendi içinde ayrıca birkaç bölüme ayrılmıştır. İlk bölüm insan anatomisi ve doğasını anlatmaktadır. İkinci bölümde ilaçlardan ve üçüncü bölümde ise bazı ilaçların özellikleri ve etkileri üzerine yapılan tetkiklerden bahsedilmektedir. Eserin girişinde başka bir tıp eserinin şerhi olduğu görülmektedir.

Ta'dîlu Emzice fî Hıfzi Sıhhati'l - Beden

Şu'ûrî Hasan Efendiel-Halebî, ö. 1105/1693

R-1152 numara ile kayıt altına alınmıştır.

1097/1685 yılında Türkçe yazılmış olan eserde, hijyen ve tıp konusunda bölümler yer almakta, giriş bölümünde insan anatomisi ve İlk çağda tıp bilgisi verilmektedir. Birinci bölümde insan vücudunun hijyeni, ikinci bölümde ise hayatta kalma ve insan ırkının korunmasından bahsedilmektedir.

Son bölümde bazı ilaçlar ve tarifler verilmektedir. Bu eserin müstensihinin Zvornik'te bulunan rüştiye mektebinin öğrencisi olan Üzeyir Efendi olduğu bilinmektedir. 1278/1861 yılında, yazının sonunda bulunan nota göre eser istinsah edilmiştir. 193 varak 27 satırdan meydana gelmiş ve talik hat ile oluşturulmuştur.

Muvakkit Akif Hacihuseynoviç tarafından 1347 / 1928 yılında bu yazı satın alınmıştır.

Tercüme-i Havâss-ı Büberiyye

Kütüphanede R-608,2 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Latineden Türkçeye çevrilen kısa bir tıp tartışmasıdır. Talik yazıyla yazılmış, Zeki Ali 1107/1695 tarafından çevrilmiştir. Müstensih, istinsah yeri ve tarihi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Mahadar Fi't - Tıbb

Ebu Bekir Nusret Efendi b. 'Abdullah el-Harputlu, ö.1210/1795

R-6691; R-5395; R-7397; R-5452; R-7100; R-4204; R-6621; R-8884; R-2822; R-532,1; R-5466,1 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Türkçe farmakolojik çalışma olarak bilinen çeşitli hastalıklar için tarifler içermektedir. Bu eser aynı zamanda Risale-i Nusret olarak bilinmiştir. Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan nüshaların sonlarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Kimin tarafından istinsah edildiği belli değildir. Bu eserin 10 nüshası daha bulunmaktadır. Bir nüsha Muhammed İbrahim Mustafa tarafından 1226/1811 yılında istinsah edilmiştir. Bu eserin sonunda farklı hastalıklar için ilaç tarifleri yer almaktadır. Başka bir nüshanın Süleyman tarafından çevrildiği eserin 23a sayfasında not bulunmaktadır. Malatya'dan Ebu Bekir Mustafa'nın aynı eseri istinsah ettiği başka bir nüshanın 103a sayfasında kayıtlıdır. Bu eserin diğer nüshalarının müstensih, istinsah yeri ve tarihi belli olmadığı görülmektedir.

Kitâbet -Tıbb el-Manzûm

Derviş Muhammedel-Kaysunî, ö. 975/1567

R-8740,1; R-8775; R-5920 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Menafi'ü'n-Nâsadlı eserin şerhi olarak alınan ve yeni bir kitap olan Kitabet- Tıbbel -Manzum adlı tıp eseri sağlığı korumak ve çeşitli rahatsızlıkları tedavi etmekten bahsedilmektedir. Yazar bu eseri II. Sultan Selim'e ithaf etmiştir. (974/1566 - 982/1574). Elimizdeki nüshada müstensih giriş bölümünü atlayıp metni ilk bölümden başlatmıştır. Nüshanın müstensih, istinsah yeri ve tarihi bilinmemektedir. 65a - 65b arasındaki sayfalarda yılın her ayı için beslenme yönergeleri bulunmaktadır. 6b - 73b arasındaki sayfalarda ise tıptaki miknâtısın önemi tartışılmaktadır. Metin, yaşlıların sayısız görüşlerini ve deneyimlerini içerir. Bu konuda Yunan filozofların ve İslam alimlerin ve doktorlarının çeşitli ilaçlar için reçeteleri bulunmaktadır. Eserin sonuna doğru bazı Boşnakça kelimeler görülmektedir. Talik hat ile kaleme alınan bu tıp eserin kenar boşluklarında ilgili bölümünde tedavi edilen hastalıklar yer almaktadır Kütüphanede R-532,2 ve R-8757 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Sağlığın korunması ve çeşitli hastalıklardan iyileşmeyi anlatan Türkçe olarak şerhi yapılan Manafi 'an-nas adlı eser Sultan II. Selim'e ithaf edilmiştir. (974/1566 - 982/1574). Bu nüshada müstensih son birkaç mısra almamış. Muhammed b. Ahmed 28 tarafından 1145/1732 yılında istinsah edilen Kitab et-Tıbb el-Manzûm Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinden Osman Asaf Sokoloviç kütüphanesine getirilmiştir.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

İhtiyârât et-Taberî

İsmail b. İshaket-Taberî

R-2754 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Farsça tıp eserin Türkçe çevirisi temel tanıtlara göre Eski Farsçaya İsmail B. Taberî tarafından yapılmıştır. Bu dilden yerel Farsçaya Ebu el-Abbas Taberî tarafından çevrilmiştir. Daha sonra bu eser bilinmeyen bir tercüman tarafından Türkçeye aktarılmıştır. Çalışmanın başlangıcında çeşitli hastalıklar için ilaçlarla ilgili bölüm yer almakta ayrıca hastalıkta tanı konusu da ele alınmıştır. Bazı bölümlerde çeşitli tıp reçeteleri ve mısralar yer almaktadır. Türkçeye kim tarafından tercüme edildiği, ne zaman ve nerede yazıldığı belli değildir. Bu tıp eseri Mustafa Bey b. Faydullah Bey tarafından 23 Şubat 1289/1872 yılında satın alınmıştır.

Kitâb-ı Mu'alacat

Gümişî-zâde Edhem b. Sâlih el-Kâdirî es-Sarâyî ö. 1320/1903'den sonra

R-8756,1 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Arapça ve Türkçe ile yazılmış tıp alanında kısa bir çalışma belirli hastalıklar için yapılan ilaçlardan bahsedilmektedir. Yazar, bu eserde hastalıklar ile ilgili bir liste vermiş daha sonra hastalıkları tek tek anlatmıştır. 1320/1903 tarihinde Sâlih el-Kâdirî es-Sarâyî tarafından bu eser istinsah edilmiştir. Bu yazı Saraybosna'daki Hacı Sinan'ın Tekkesinde bulunmaktadır.

Kitâb Fi't - Tıbb

R-6787 ve R- 993 numaralar ile kayıt altına alınmıştır.

Çeşitli hastalıkların tedavisi üzerine yazılmış bir tıp çalışmasıdır. Eserde baştan sona kadar eksik sayfalar ve bölümler vardır. Eser birkaç kısa bölümden oluşmaktadır, çeşitli kürler esas alınarak bir bitki kompozisyonu oluşturulmuştur. Bazı bölümlerde bazı hastalıkların tedavisi için ilaç liste şeklinde verilmiştir. Hatta eserin bazı yerlerinde ilaçlar liste şeklinde Boşnakça verilmiştir. Bu yüzden bu eserin yazarının ya da belki de müstensihinin Bosnalı olabileceği sonucuna varılmıştır. Müstensih, istinsah tarihi ve yeri bilinmemektedir.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Mecmu'a Fi't - Tıbb

Yazı Salim-efendi tarafından alınmıştır. R-1379 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Çok sayıda tıp çalışmalarından oluşan Türkçe bir ilaç koleksiyonudur. Eserde başlangıçta otlar ve diğer doğal malzemelerden oluşturulan ilaçlara yer verilmektedir. Metinde hastalıkları tedavi için ilaçların nasıl kullanılacağı ve saklanacağı da açıklanmaktadır. Koleksiyonda ilaçlar ve hastalıkların Boşnakça karşılığı verildiğinden yola çıkarak müstensih'in Bosnalı olduğu ve eserin de Bosna topraklarında kullanıldığı düşünülmektedir.

Kitâb-ı Hükm İlaçlar İçin

R-4819 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Müellif, müstensih, istinsah yeri ve tarihi belli değildir. Çeşitli hastalıklar ve bazı ilaçların nasıl kullanılacağı ve bu tür hastalıkların nasıl tedavi edileceği ile ilgili bir tıp çalışmasıdır. Kitabın ilk kısmında hastalığı tedavi etmenin yolu ve diğer bazı ilaçlar hakkında bilgi bulunmaktadır.

Kitâbet-Tıbb el-Manzûm

Derviş Muhammed b. Muhammedal-Kaysunî, ö. 975/1567

R-8757 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Eser baştan istinsah edilmemiştir ve eserin bazı sayfaları eksiktir. Müstensih, istinsah yeri ve tarihi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır. Talik yazıyla yazılmış olan bu tıp eserinin kenar boşluklarında ilgili bölümünde tedavi edilen hastalıklar yer almaktadır. Yazarı transkript zamanı ve yeri bilinmemektedir.

Bur'u's-Şifa

Ebu Bekr Muhammad b. Zakariyya er-Razi

R-5395,2 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Yirmi altı bölümden oluşan bu tıp eserin müstensihi Muhammed b, Ahmad b, İbrahim Adirnavi olduğu bilinmektedir. Eserin ikinci kısmında çeşitli ilaçlar, bazı hastalıkların tedavisi için merhemler liste şeklinde düzenlenmiştir. 18 varaktan oluşan nesih hat ile yazılmıştır.

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIÇ

Edviye-i Mecmû'ası

Müstensih, istinsah yeri ve tarihi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

R-8784 ve R-6132 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Çeşitli türlerin tedavisinde kullanılan ilaçlar ve merhem koleksiyonundan oluşan bir tıp kitabıdır. Bazı bölümler bilinen tıp çalışmalarından alınmıştır. Eserin 59b - 75b sayfaların arasında ellerde görülen cilt hastalıklarının tedavisi (cilt çatlama ve egzama), bacak ve kollarda cilt hastalıkları, sonra sarılık, kadın hastalıkları, çeşitli hastalıklar için çaylar hazırlama, sağlığın korunması için farklı tatlı türlerinin hazırlanması ve denenmesi ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

İlaçlar Kitabı

Kütüphanede 8598 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Müstensih, istinsah yeri ve tarihi ile ilgili bilgiler bulunmamaktadır.

Eserin başında 1b-4a sayfaların arasında 112 bölümden oluştuğu öğrenilmektedir. Her bölüm ayrı olarak ele alınmıştır.

Çeşitli hastalıkların ilaç ile tedavi edilmesi hakkında yazılmış bir ilaç kitabıdır. Türkçe bir koleksiyondur.

Kıt'a min et-Tıbb

R-3502 numara ile kayıt altına alınmıştır.

Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bu eserin üç nüshası bulunmaktadır. Çeşitli sebeplerden dolayı eserin nüshaları büyük zarar gördüğü için müstensih, istinsah yeri ve tarihi ile ilgili bilgi vermek mümkün olmamaktadır.

Sonuç

Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde bulunan değişik alanlarda Doğu dilleriyle yazılan birçok eser bulunmaktadır. Katalogların arasında Osmanlı Türkçesi ile yazılmış 50'den fazla tıp eseri de yer almaktadır. Bununla birlikte, uygun koruma şartlarının olmaması nedeniyle birçok arşiv koleksiyonu ya kaybolmuştur veya savaştan zarar görmüştür. Osmanlı Türkçesi ile yazılmış tıp alanındaki 50 eserin tümü bu akıbete uğramıştır.

1995 savaşında maruz kaldığı günlük bombardımandan dolayı Bosna-Hersek'te, birçok kütüphane ve bilimsel merkez zarar görmüştür, tek sevindirici olan Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde birçok eserin korunabilmiş

Bosna'daki Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesinde Bulunan Osmanlı Türkçesi İle Yazılmış Tıp Eserleri Üzerine Değerlendirme

Nerma ZAIMOVIĆ

olmasıdır. Bu eserlerin bazı nüshaları, başka kütüphanelerde, özellikle de İstanbul'un en ünlü kütüphanelerinde yer almaktadır.

Bu çalışmada, Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesindeki Osmanlı Türkçesiyle yazılmış tıp yazılarına kısa bir genel bakış sunmaktadır. Bazı eserlerde, müstensih, istinsah edilen tarih, yer, konu ve diğer detaylar dikkatli bir şekilde verildiği için bunun ile ilgili en önemli detaylara değinilmeye çalışılmıştır. Gelecekte, aynı veya benzer bir konuyla, diğer bazı eserleri de çalışmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

AKIN, L. (2015). *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 10/8 Spring 2015, p. 323-340 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/Turkish> Studies.8261 ISSN: 1308-2140, Ankara.*

DOBRAČA, K. (1992). *Orijentalni medicinski rukopisi u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu*. Sarajevo: Avicena.

MAŠIĆ, İ. ve KUJUNDŽIĆ, E. (1952). *Uvod u İzvore za İstraživanje Historije İslamske Zdravstvene Kulture*. Sarajevo: Avicena,

MUJEZİNOVIĆ, M. ve TRALJIĆ, M. (1988). *450 Godina Gazi Husrev*, Sarajevo.

OKIĆ, M. (1964). "Saraybosna Gazi Hüsrev Bey Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu", AÜİFD, C XII, Ankara.

REDLMAYER, A.(1995). "Maziyi Silmek: Bosna-Hersek'teki Kütüphanelerin ve Arşivlerin Tahribi", Türk Kütüphaneciliği, C IX, S 3, Ankara.

ZAIMOVIĆ, N.(2014). *Bosnalı Mehmet Tevfik Efendi, Müntehâb min Kitâb-ı Teşrih*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, İstanbul.

<http://www.ghb.ba/fond-rukopisa> (Erişim Tarihi: 15.09.2019)

www.yazmalar.gov.tr. (Erişim Tarihi: 23.09.2019)